

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון תקל"ט | פרשת לך לך | תשפ"ג | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרח"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מרו"ן וראש כולל הוראה רמות ב'

לזוה דולרים והשער עלה, האם יש בפריעת החוב משום איסור ריבית

א. ללוות סאה בסאה / כסף בכסף. ב. מה בכלל מטבע. ג. יש ברשותו מאותו מטבע או מאותו מטלטלים. ד. יש לו ביד אחרים / יש לו בבנק. ו. המלוה נותן ללוה. ז. יצא השער במדינתו או במדינה אחרת. ח. אם צריך שידעו שיצא וכמה השער. ט. אם בענין שער קבוע - דולר וכדו' לפי שער יציג.

א. ללוות סאה בסאה / כסף בכסף

תנן בבב"מ (ע"ה) לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חטין (היום) ואני אתן לך לגורן (בזמן דישת חטיס בגורן) שמא יוקרו חטין ונמצאו באות ליד רבית. והלואה כזו נקראת "סאה בסאה". ועי' ברש"י שמדרבנן היא, דלאו נשך דא"ו הוא. והרמב"ן (ס' ד"ה ולבסוף) ביאר דהוי מדרבנן כי בענין איסור ריבית מדא"ו בטר מעיקרא אזלינן (לפי השווי שבשעת הלוואה). והמנח"א (היבית סי' כב) כתב שהוא מדרבנן כי ליכא קציצה. ועי' עוד בט"ז (וי"ד סי' קסב ס"ק א). ומבואר להלן דאם יש לו או שיצא השער לא אסרו חז"ל. ואיתא בבב"מ (מד' - מה) דאסור ללוות דינר של זהב בדינר של זהב, כיון דלענין מקח וממכר שויהו רבנן כי פירא דאמרינן איהו ניהו דאוקיר וזיל, לגבי הלואה נמי פירא הוי. ופרש"י דאסור שמא יוקירו ויבא ליד רבית.

אלא דעיי"ש בגמ' שמבואר מותר ללוות דינר כסף משום דחשיב טבעא. וביאר הבב"י (וי"ד סי' קסב) דדינר כסף מותר וה"ה לכל שאר מטבעות. וכת' הר"י"ף (כו' - והרא"ש (פי"ד סי' א) דבעינן מטבע היוצאת בהוצאה. וכן פסק השו"ע (ס' א) דאסור ללוות סאה בסאה, ואפי' לא קבץ לו זמן לפרעון, וכן כל דבר, חוץ ממטבע כסף היוצא בהוצאה, אם לא שיעשו דמים שאם יתייקרו יתן לו אותם הדמים. ואם לא עשהו דמים, ונתייקרו, נותן לו הדמים שהיו בשעת הלוואה, ואם הוזלו נותן לו הסאה שהלוהו. ב. מה בכלל מטבע

והנה בבב"מ (מד' - מד' - ובשו"ע חו"מ סי' ר"ג ס' ד' מבואר שמטבע היינו דבר היוצא בהוצאה, והחרף יותר חשיב טבעא טפי, והשני חשיב פירי, וכ"ז לגבי אחר אבל לגבי דידיה מועלת חשיבות הכסף להיות טבעא, ולפי"ז כסף בכסף מותר להלוות. וכת' הרשב"א (החדשות מכת"י סי' ע"ה) הובא בבב"י (ס'ט) שמטבע היוצא במקום ללא מקח וממכר כשאר המטבעות היוצאין במקומן חשיב טבעא, ואם אינו יוצא כמו זהוב שהינו אלא כפרי הוא העולה והיורד כפירות שאין המטבע עולה ויורד אלא הפירות והדברים הנקנים והנמכרים שלא במקומם, ע"כ. מבואר דמטבע חשיב דבר היוצא באותה מדינה. וכן הוא בר"י"ף (כו' - ברי"ף) וברמב"ם (מכירה פ"ו ה"ו). ועוד משמע מהרשב"א דפירי חשיב מעות שלא יוצאים וממילא ערכם עולה ויורד.

וצ"ע בזמננו מה חשיב טבעא שהרי המטבעות ערכם עולה ויורד. וכמו כן יש הרבה סוגי מעות שאע"פ שהם מטבעות ממדינות אחרות גיטן נ"ל לחזור בהם במקומות אחרים, אולם הם לא עיקר המטבע של המדינה.

ועי' בחזו"א (ח"א ע"ב ס"ק ט"ו) שכת' דאין חילוק ממה הורכב ערך המטבע, שכן הוא בחוקי התורה שהמטבע תחשב לקיץ והיוקר והזול לחשב להפרי, ואף אם באמת סיבת היוקר והזול מצד המטבע (כמו שמצוי בה"ז) שאם הי"זולר האמריקאי" עולה המחירים של המוצרים עולים). ועיי"ש שמבואר שמטבע היוצאת במדינה חשיב טבעא ומחוץ ממנה חשיב פירי והדבר תלוי בחשיבותו וחרפותו. ולפי"ז י"ל ש"הדולר אמריקאי" וכדו' בשאר מדינות חשיב פירי.

והאג"מ (וי"ד ח"ג סי' ט"ז) נקט שבמקום שבין הממשלה ובין סתם אינשי, מתחשבין לפי אותה מטבע, חשיב טבעא אפי' הוא מנייר כנהוג בזמננו, כיון שדרכו עושין כל מו"מ במדינה וגם כופף למדינה, ויש מקום לומר שהוא נחשב גם גופו ממון, ע"כ.

והברייתא יהודה (פ"ה ה"ה ט"ו) כת' שהדולר אמרי" דינו כהולך ושכן דעת רוב הברנים באר"י. ואע"פ שיש חנויות וסוחרים הרשאים לקבל דולרים מתיירי וכיוצא"ב, אין להם רשות לחזור ולהוציאם כ"א להחליפם בבנק. והרי זה כמ"ש הר"י"ף (ס'ט) והשו"ע (חו"מ סי' ר"ג ס"ה) דכל שצריך להריצו לשולחני אין עליו דין מטבע.

אולם יש לעיין שהרי בדרך כלל ניתן לקנות עם דולרים מוצרים במדינות אחרות דרך עברות בנקאיות המצויות טובא בה"ז וכדו', ולא דמי לשולחני של זמנם. ועי' במאירי (ב"מ מד' - ד"ה גדול) דמטבע היוצא במדינות שאין רחוקות כ"כ או השסוחרים מצויים לילך לשם הרי הם מטבע, והדברים נראין אע"פ שמגדולי הפוסקים והמחברים לא נראה כן. ע"כ.

והמנח"א (ח"א סי' כ' ד"ה דמטבע) כת' דמסתבר שדוקא באותה הארץ אשר עיקר הערך של המטבעות היה מניין המתכת רק אז אמרינן דמטבע של מדינה אחרת יש לה אין פירא, משא"כ בזמננו הרי אין שום הבדל בין שטר של דולר א' לשטר של מאה דולר כי אם בגלל הסכום שכתוב על הנייר, ונקטינן שגם בזמננו שטרי כסף הרי הם כמטבע שגופו ממון ולא כשטרות, עיי"ש. ועי' להלן בשם התרוה"ד. ועי' עוד בשם השבט הלוי שגם מבואר דלא ברירא ליה דחשיב פירי בכה"ג.

ג. יש ברשותו מאותו מטבע או מאותם מטלטלים

תנן בבב"מ (ע"ה) שאם אומר לו הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח אין משום איסור "סאה בסאה". ופרש"י דכיון דיש לו שפיר דמי, דבכה"ג אז גזור. וכן פסק הרמ"א (ע"ה), וכת' דאף אם יש לו כל שהוא לווה עליו אפי' הרבה. וכת' הרמ"א (ע"ה) ע"פ ההגהות מרדכי (סי' תלט) שאם יש לו במקום אחר, אולם אין דרך המלוה לילך לשם, לא דמי לעד שיבא בני אלא לאית ליה אשראי דאסור. אלא דעי' בהגהות אשרי (סי' ע"ה) שכת' דלפי רש"י המובא להלן אות' ז' בשם בה"ג שרי ללוות סאה בסאה אפי' לא יצא השער, ואפילו לית ליה מההוא מינא כלום, והוא שיהיו לו מעות שיוכל לקנות בהם חטים. וכת' הב"י דאין משם ראייה אלא לגורסים על פירות שבשוק, אבל רש"י גריס על שער שבשוק הילכך ההוא פסקא לאו דסמכא הוא.

אלא דעי' בתרוה"ד (ח"ב סי' נ"ד) שטעא ליעוב מנהג העולם ללוות זהב בזהב, אע"ג דהגאונים פסקו דזהב הוא כפרי, חדא דהתוס' (ב"מ מה: ד"ה תהיה) דסביר דהוא טבעא. ועוד מנהג שבמנינו שכח שיש לאנשים מטלטלין ברשותם דזהו זהב, ואם היו רוצים למכרם בזול יכולים למכרם, א"כ הוה כמו מי שלוח סאה בסאה ויש לו מעות מזומנים דשרי, משום דיכול לקיח מיד חטינן עבור הדמים, הי"נ בני"ד, ומי"מ גבי סאה בסאה לא מהני מטלטלין רק מזומנים, דאין דרך לקנות פירות רק עבור מזומנים, אבל דרך הוא למכור מטלטלין עבור זהובים, ועוד טעם י"ל דבזמננו כל מטבעות כסף רובה דנחושת הן ומעט כסף בהן, ולא חשיבי כלל לגבי דהבא דליהו אינון טיבעא ודהבא פירי, אבל לפני מאה שנים, היו המטבעות כסף טובות ורובן מכסף ומעט תערובת נחשת, ואפשר בזמנים ההם נהגו איסור דבדר, ע"כ. והבאו הדרכ"מ (ס'ט). וכ"כ הרמב"א (ס'ע א) דיש מי שכתב דבזה"ז מטבע של זהב דינו ככסף ולוין זהוב זהוב, וכן נוהגין להקל ואין לעמות בידם. והביא עליו הרמ"א (ס"ק א) טעם השני של התרוה"ד דיכול למכר מטלטלי. והש"ך (ד"ק ט"ז) הביא טעם האחרון, וכת' שכן דעת הרשב"א הנ"ל אות' ג'.

והקשה הרע"א (ס'ט) על הרמ"א דמנפ"ש אם יצא השער מותר (כמבואר להלן), ואם לאו אף ביש לו מעות דעלמא אסור כמבואר בב"י הנ"ל. אבל החו"ד (ב"י ס"ק א) כת' דהטעם של התרוה"ד הוא כי ס"ל כהמתירין ללות כשיש לו מעות (אפי' דעלמא), דלא כהש"ך (ס"ק ה) שכת' לאיסור ביש לו מעות, ולשיטתו הש"ך הוצרך לטעם אחר דלא כהט"ז, ולכל הטעמים אסור נחושת בנחושת, אכן מנהג להתיר, ואפשר דכיון דלרוב שערם שווה שרי, עיי"ש.

ויוצא דהמתירין דאם יש לו מעות ואם אפי' אם אין לו כיון שבדור למכור מטלטלין שרי. ועי' באג"מ (א"ח ח"ה סי' מג אות ג' ד"ה הנה) שמשמע דס"ל להקל או עכ"פ לצרף לקולא אם יש לו מה למכור. וכן מצאתי בשבט הלוי (ח"ג סי' קט) שצירף שיטת הט"ז להקל.

ד. יש לו ביד אחרים / יש לו בכסף

וכתב הב"י שם דאם לא היה לו סאה אבל אחרים חייבים לו משמע בבב"מ (ס'ט) דלא חשיב כיש לו דכיון דמחסרי גוביינא כמאן דליתנהו דמי. ויחא אפשר דה"מ כשאחרים חייבים לו בתורת חוב, אבל אם היתה לו סאה מופקדת אצל אחרים חשיב יש לו ולוה עליה דכל היתה דאיתא ברשותא דמרא איתא. וכן פסק הרמ"א (ס'ע א). ועי' בהגהות מקור חיים דהא דמהני פקדון ביד אחרים כשהיה אינו כופר, אבל בא"ה לא מהני, ושכ"כ הגידולי תרומה (שער מו ח"ה סי' א). ונ"ר דאם יש לו בחשבון בנק בעובר ושב מאותו מטבע חשיב יש לו כיון שיכול לעשות העברה מיידית. ועי' בנתיבות שלום (על ס' ב' אות ד).

פניני הלכה

בן חו"ל הנמצא בא"י כיצד ינהג לענין שאלת מטר

תנן (תענית י') בגי' במרחשון שואלין את הגשמים, רבן גמליאל אומר בשבעה בו ט"ו יום אחר החג כדי שיגייגו אחרון שבישרא לנהר פרת.

ובגמ' (שם) א"ר אלעזר הלכה כרבן גמליאל. תניא חתניה אומר ובגולה עד שישים בתקופה. אמר רב הונא בר חייה אמר שמואל הלכה כחתניה.

וכן נפסק לדינא בטור (סי' קי"ז). וכן הוא בשו"ע (שם) - א"א - ברכת השנים צריך לומר בה בימות הגשמים "ותן טל ומטר" ומתחילין לשאל מטר בחוצה לארץ בתפילת ערבית של יום ששים אחר התקופה, ובארץ ישראל מתחילין לשאל מליל ז' במרחשון. ויל"ע בבן חו"ל הנמצא בא"י, או בן א"י הנמצא בחו"ל כיצד עליו לנהוג לענין שאלת טל ומטר.

ומצינו דעמד בזה בשו"ת הלכות טטול (ח"א סי' ע"ד) לענין בני חו"ל הבאים לא"י ודעתם לחזור כיצד ינהגו לענין שאלת מטר. והשיב - אם אומר ותן טל ומטר אין צריך לחזור בימות החמה למ"ד, ולפי זה מה יש שיבדך בך עליו, ואפי' למי"ד דלא יצא וידה בזה דיש לו להתפלל עם אחיו.

ונכבר תמה על דברי בהלכה רווחת (לפאן רבי בן ציון אלקלעי זצ"ל) דהא כבר נתבאר בבב"י בסי' קי"ז דלא נחלקו הראשונים (ושיב"ו ב"י סי' קי"ז) אלא בהזכרה, אבל לענין שאלה לכוי"ע צריך לחזור עם שאל מטר בימות החמה.

אמנם לענין בן א"י הנמצא בחו"ל כתב שם בנו הגאון ר' משה חאגיז זצ"ל משמיה דמוהריק"ש - דבני ארץ ישראל אם יש להם אשה ובנים בא"י אע"פ שאין דעתו לחזור בזמן הגשמים שואל כבני א"י.

והדברים מפורשים טפי בהגהות מוהריק"ש השו"ע (ע"ד לחם סי' קי"ז) וז"ל - בני ארץ ישראל שבאו לחו"ל אם דעתם לחזור בזמן שאלת הגשמים שואלים כבני א"י, ואם יש לו אשה ובנים בא"י אע"פ שאין דעתו לחזור בזמן הגשמים שואל כבני א"י וכו'. מורי הרדב"ז סי' ב' כ"ה.

והמעלין בתשובת הרדב"ז (ח"ו ב' א"פ סי' נ"ה) יראה דכתב דיש ללמוד הדבר ממקרא מגילה, שאם דעתו לחזור בזמן שאלת הגשמים שואל כמקומו, ואם לאו שואל עמהם ע"ש. וא"כ פליג אף על דינו של ההלכות טטול בענין בן חו"ל הבא לא"י. ונ"ע עוד דכתב דבן חו"ל ששאל טל ומטר בתוך סי' לתקופה אינו חוזר. ומוהריק"ש שבהגהת ע"ד לחם הנזכרת פליג עליה ע"ש.

ובפר"ח (סי' קי"ז ס"ק ב') אחר שהביא דברי המוהריק"ש כתב - ודעתי הוא שבני א"י שבאו לחו"ל כל זמן שדעתם לחזור באותה שנה לא"י שואל כבני א"י, ואם אין דעתו לחזור אלא אחר שנה או שנתים וכמו שלוחי א"י אע"פ שיש להם אשה ובנים בא"י שואל כבני חו"ל. [ובן חו"ל ששאל גשמים בתקופה תוך סי' יום לתקופה פגיסא חזרו כיון שאי"ז לגשמים ע"ש].

והבא אג"מ (סי' קי"ז משב"ז ס"ק א'). אולם ביד אהרן (סי' קי"ז ס"ק א') כתב - ושמעתי ממהר"א יצחקי זלה"ה ששמע ממהר"י מולכו זלה"ה שמה"י גוטה ז"ל וכמה גדולים אחרים חלקו על מהריק"ש בזה וכתבו דשואל כבני חו"ל. אבל דרך הרב דבר שמואל (סי' כ"ה). ועתה חושש מקרוב באו ספר פר"ח ז"ל וראיתי שם שכתב ודעתי הוא שבני א"י שבאו לחו"ל כל זמן שדעתם לחזור באותה השנה לא"י שואל כבני א"י. ואם אין דעתו לחזור אלא אחר שנה או שנתים כמו שלוחי א"י, אע"פ שיש להם אשה ובנים בא"י שואל כבני חו"ל.

ואף בברכ"י (סי' קי"ז ס"ק ה') כתב כדברי היד אהרן - בן חו"ל הנמצא בא"י וכן בא"י הנמצא בחו"ל, ישאל כבני העיר הנמצא בה. וטעמא דבן חו"ל הנמצא בא"י הוא צריך לחיי שעה באותם הימים עומה, ובן א"י הנמצא בחו"ל הוא יחיד בחו"ל ואין שאלה. ושמעתי מנכדו של הרב מהר"ר זרחיה גוטה שהורה כן הלכה למעשה הרב החסיד מהר"ר יעקב מלכו בתשובותיו כ"י סי' כ"ז. וכבר כתב ד' אהרן משם מורנו הרב מהר"א יצחקי שהיה אומר כן משם מהר"י מלכו ומהר"ר גוטה וכמה גדולים. ודלא כהרדב"ז והפר"ח.

וכן פסק בספרו קשר גודל (סי' ט"ז ס"ק י"ג) דכל אחד ישאל כבני העיר הנמצא בה. וכן פסק בחסד לאלפים (אות י"ד ע"ש). וכן נ"ר הכרעת כה"ח (סי' קי"ז ס"ק י"א).

ז. המלוכה נרתן ללוח

כת' **הסמ"ק** (סי' רס) **והכל בו** (פס"ד) שאם אין ללוח שום דבר ממין שרוצה ללוות, שיתן לו המלוה כל שהו במתנה או יקנהו לו, ואח"כ יוכל ללוות עליו אפילו כמה. וכ"כ **הרא"ש בתשובה** (ככלל ק"ט ס"ט). וכת' **הב"י** שם דאם הלוחו סאה כתבו **תלמידי הרשב"א** שאינו לווח עליה משום דסאה זו להוציאה לוח אותה, ע"כ. וטעם זה אינו מכיר דאע"ג דלהוצאה לוח אותה למה לא ילוח עליה שהרי כל חטים שביד האדם להוצאה עומדים ואפילו הכי לוח עליהם, ע"כ.

אלא דע"י **בב"ח** (אות ב) שכת' דמשמע **מהסמ"ק והכל בו** דאם הלוחו אסור, וכ"כ **תלמידי הרשב"א**, והטעם דכיון דמלוה להוצאה ניתנה אי"כ בתחלת הלואה להוציאה לוח אותה וחשבינן ליה כאילו הוציאה כבר ולא קרינן בה יש לו סאה. והכי נקטינן דלא כמו שפסק **בשו"ע** (שם) להקל, ע"כ. ו**הט"ז** (סי' ט) כת' דהגרי' לעי"ד ד**ס"ל לתלמידי הרשב"א** ודאי אם הלוח לו כבר סאה ופסק בדרך היתר ודאי יכול להלות עליה אפילו כמה סאין כיון שיש לו כבר סאה ברשותו ולא אסרי אלא אם בא עכשיו לעשות היתר שיוכל להלות בזה אין היתר אלא שיתן לו סאה אחת במתנה ונמצא דקרינן שפיר יש לו על אותה סאה, עיי"ש.

יוצא דלדעת השו"ע מלוה לו מעט מהני, דעת הב"ח דלא מהני, ודעת הט"ז לחלק בין אם הלוח לו דכבר מהני, לבין אם מלוה עתה ע"מ שהיה לו. וע"י **בבכ"א** (ככלל ק"א אות ב) שכת' שאותו מעט שמלוה לו ועשנו דמים. אבל **בספר יהושע** (אות ק"ב) כת' שהשו"ע מוכח שהלואה דבר מועט שרי. והביאו **בבב"א** וקורבו לוח נ"ר מהרמב"ם. וכן פסק **בשו"ע** (ש"ע א) ז. **יצא השער במדינתו או במדינה אחרת**

איתא **בב"מ** (ע"ב): אמר רב ששת אמר רב הונא אין לויך על שער שבשוק כו', והא בעי מיניה מרב הונא הני בני בי רב דיזיפי בתשרי ופרעי בטבת שרי או אסיר, אמר להו הא חיטי בהיני והא חיטי בשילי (היני ושילי היו ערי שוק ידועות סמוכות לפומבדיתא, ע"י בי"מ סי' ע"ב) אי בעי זבני ופרעי ליה. מעיקרא סבר רב הונא אין לויך, כיון דשמעה להא דאמר רשב"ח אמר ר"א לויך אמר איהו נמי לויך. ו**פרש"י** אין לויך על שער שבשוק - אני שמעת, אין לויך מעות בדרך הלואה, ע"מ שאם לא אשלם לך מעות עד זמן פלוני אתן לך פירות כשער של עכשיו, דאע"ג דדרך מקח וממכר שרי - דרך הלואה אסור, ו**בה"ג** (סי' מה) מפרש, אין לויך סאה בסאה על סמך שער שבשוק, דנימא הואיל וחיטי בהיני ושילי הוה ליה כעד שיבא בני או עד שאמצא מפתח, ע"כ. יוצא לפי הפירוש השני שלויך סאה בסאה על שער שבשוק. וחיטי **הב"י** שם דטעם היתר כפי מה שפירש **רש"י** שם שהוא משום דשכיחי חיטי למיזבן מדמינן ליה לאומר הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא המפתח, וקורבו לוח נ"ר מהרמב"ם. וכן פסק **בשו"ע** (ש"ע א) שאם היה לאותו מין שער בשוק, קבוע, מותר ללוות סאה בסאה. וביאר **הט"ז** (סי' ט) דהטעם כיון דשכיחי למזבן דמי לאומר הלויני עד שיבוא בני, ע"כ. ומסתימת **השו"ע** משמע דאף אם אין לו מעות שרי. וכן פסקו **הט"ז** (סי' ט) ו**הש"ך** (סי' ט).

ועיי"ש **בב"י** שכתב דאם יצא השער במקום א' אע"פ שבמקומות שסביבותיו לא יצא נ"ל דסומכין כולם על המקום ההוא, מדאמרינן הא איכא חיטי בהיני ובשילי. וכ"כ **בהגהות מוד"כ** (סי' תלט) דאם יצא השער בטבריה פוסקין כל העיירות הסמוכות לה אע"פ שבאותן עיירות ליכא שער. וכן הביא **הט"ז** (סי' ט), **המהריק"ש** (שם) ו**הח"ו"ד** (חי' ס"ק ז). ולפי"ז בזמננו כל הדברים שניתן לקנות מכל מיני מקומות בעולם יוצא השער שלהם חשיב יצא השער גם כאן. ולפי"ז ה"ה בענינו דשרי בכ"ה"ג. וכן הוא **בב"י** (שם ד"ה המלוה) וכן הביא **בבב"א** ו**בב"י** **יהודה** (פ"ח הגה' ה) דמהני יצא השער בהלואה מעות שדינם כפירי.

ט. אם בעינין שער קבוע - דולר וכדו' לפי שער יציא

איתא **בב"מ** (שם) אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן אין פוסקין על השער שבשוק, א"ל רבי זירא לרבי אסי אמר רבי יוחנן אפי' כדורמוס הזה, א"ל לא אמר רבי יוחנן אלא בשוק של עיירות דלא קביעי תרעיייהו, ולמאן דסליק אדעתין מעיקרא דאמר רבי יוחנן אפי' כדורמוס הזה אלא מתני' דקתני אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער, יצא השער פוסקין, היכי משכחת לה מתני' בחיטי דאכלבי וארבי דמשוך תרעיה טפי. ו**פרש"י** כדורמוס - איטלוי רב וגדול. באכלבי וארבי - משיתחילו בעלי בתים ואוצרי פירות לפתוח אוצרותיהם, וספינות באות בנהר המביאות תבואה למכור. דמשוך תרעיייהו - לזמן מרובה, ע"כ. ו**הרב"י ברוך הספרדי** פירש מאי טעמא משום דלא קביעי תרעיייהו. פירוש אלא בכל **שעה ושעה מתהפך ליוקר וזול**. גזירה שמא יפסוק כשער הזול ואלתער יוקרי, ע"כ. ו**השט"מ** בשם **הרי"ף** כתב דקביעי תרעיייהו הוא התמדת השער ואין זו ההתמדה לעולם אלא **שיתמיד שני חדשים ושלשה** ואח"כ שיתנה אין העיירות כן, ע"כ.

וכתב **הב"י** דלדברי האומרים דאין פוסקין על שער של עיירות משום דלא קביעי וכמו שכתב **הטור** בסיומן קע"ה סאה בסאה נמי אין לוויין על אותו שער וזהו שכת' **הרמב"ם** (שם פ"י) היה השער קבוע. וכן פסק **השו"ע** (ש"ע א), אולם **הרמ"א** ציין לסימן קע"ה בענין גדר שער קבוע. ושם פסק להקל דפוסקין על שער של עיירות, כיון דהוי איסור דרבנן. וכן הוא **בש"ך** (סי' קע"ה ס"ק א). ולפי"ז יש מקום לומר שהדולר כיון שיש לו שער אע"פ שמשנתה מהני. ובדרך זה מציינו **בבית לחם יהודה** (סי' קסב על ס"ע א). ומפירוש **הרב"י ברוך** הנ"ל משמע דלא קביעי שעריייהו דמהני למקילין הוא אף בשער המשתנה באופן תדיר.

וע"י **באג"מ** (א"ח"ח ח"ה סי' מג אות ג הגה' ודא) שכתב שבהלואה בדולר וכדו' היכן דחשיב פירי אם א' לווח מחברו רק לאיזה שעות מהיום, שלא שכיח כלל שיהיה איזה שינוי, חשיב יצא השער והוא כמטבע על יום זה. ומשמע דאם לוח לזמן ארוך יותר לא מהני (ויש לעיין במה שהתיר באותו יום כי באמת השערים משתנים כל רגע במשך היום בשעות וימי העסקים, ושמא בזמנו לא היה כך, או דלמא ס"ל דשינוים קטנים לא חשיב, ועוד שבשוק החילוף רבים (למעט בנקים וכדו') לא משנים את השער מחמת שינוים קטנים אלו, וכמו כן מחירי הסחורה אינם משתנים מחמת שינויים אלו, וע"י להלן בשם השב"ח הלוי). וכן דעת **הגר"ק זצ"ל** (חו"ט שני ריבית פ"יא ע"מ עט אות ג ושע"ח אות כו) דהתיירא דיצא השער בדולרים ליכא משום שאין להם שער קבוע שמשנתה שערם ובעינן שער קבוע ואריך.

אלא דלפי המבואר לעיל לכאורה אין הדברים מוכרחים. ועכ"פ בדיעבד שכבר הלוח יש לצרף לזה דעת **התרוה"ד** הנ"ל דאם יש לו מעות חשיב יש לו. וע"י **בבית לחם יהודה** שם שכתב שבוה י"ל ספק דרבנן לקולא. וכמו כן יש לצרף דאף דולר וכדו' חשיב טבעא כנ"ל. והיכן דהוי דרך מקח יש לצרף נמי דעת **הט"ז** (סי' א) דבכ"ה"ג שרי בכל גוונא וכן פסק **הח"ו"ד** (סי' א) **[והבינת אדם** (משפטי צדק סי' ז) וחכ"א כלל קלט אות יב] **והחזו"א** (שם סי' ה) חולקים על הט"ז]. וכן **בשבט הלוי** (חי"ג סי' קט) כת' בענין הלואה דולר בדולר בזה"י, כל אם נדון אותם כפירות ולא כמטבע, מ"מ כיון ששכיחי לקנות אותה **שער השערי אע"פ שהשער עולה ויורד, מ"מ גם יום יש לו שער הנתון וכפוער זה הסוחרים מוכרים, ושכיחי סחורה אשר היא היסוד בהלכה זו, והוא ע"פ תשובת הרי"ף** שהביא **בסה"ת** (שער מז' ח"ה סי' ק"ז), ובב"י כאן **ובחו"ד** (סי' א), דמה"ט המנהג להתיר בנחושת ע"י בחו"ד שם ובבית לחם יהודה, וגם ידוע מקום מרכז בעולם שבו קובעים כל יום שער הדולר לעומת שאר המטבעות, וכ"ש אם נצרף לזה עוד שיטת הט"ז ודעמ"י דגם יש ללוח מעות בעלמא מותר, ומכ"ש אי שייך גם היתר **הט"ז** (סי' א) לענין יש לו מטלטלין כו'. ואותו הדין שייך גם אם החליף המלוה הדולר על מטבע של המדינה כפי השער, והלוח לו ע"מ לשלם דולר דהוי"ל כסאה בסאה, דע"פ פרטים הנ"ל מותר, וכמבואר בתשובת **מהר"ם אלשקר** (סי' יד) בשם תשובת הרי"ף, מיהו אותם שהלוח מעט לפני הפיחות כשהיה כבר רינון שיבא הפחות צל"ע לדניא, מ"מ מאן דמיקל גם בזה אין מזניחין אותו, ע"כ. וע"י **בבב"א** ו**בב"י** **יהודה** (פ"ח הגה' טו ד"ה ונסתפקת).

מ. ס. ק. נ. א. ד. ר. י. נ. א.

א' אסור מדרבנן להלות פירות ע"מ להחזיר לו לאחר זמן ("סאה בסאה") שמא יוקרו ונמצאו באים לידי רבית. ואם יש ללוח מאותו מין ברשותו או ביד אחרים בפקדון מותר, ואף אם המלוה (או אחרים) נתנו לו קצת במתנה מותר אפילו ללוות הרבה, וי"א שאף אם נתן לו בהלוואה מותר. ב' אם יצא השער של אותו המין (אף במקומות סמוכים או אף רחוקים וניתן לקנות משם עתה) נמי שרי. ואם לא ידעו בשעת הלואה שיצא השער או מהו השער בדיעבד מותר. ג' מותר להלות מעות אף אם יתכן שהשער יעלה, וכל זה אם המעות הם בכלל המטבע שבאותה מדינה כגון שקלים חדשים באר"י תמורת שקלים חדשים, אולם מעות שהם בכלל פירי דהיינו שאינם עיקר המטבע של אותה מדינה אסור אא"כ יש ללוח אפי' פרוטה מאותם מעות (או שיש לו ברשותו או ביד אחרים בפקדון אפי' בבנק בעובר ושם) או שהמלוה מביא לו באופן המבואר לעיל. ואם אין לו יקבעו סכום הפרעון לפי השווי של עכשיו אפילו אם יתייקרו. ואם לא עשוהו דמים, ונתייקרו, ונתן לו הדמים שהיו שוים בשעת הלואה, ואם הולו מחזיר אותה מטבע שהלווהו. ד' בזמננו במדינות שניתן לקנות אף בדולרים ובדולרים וכו', י"א שבדיעבד אם כבר לווח יש מקום להקל להחשיבו כמטבע ולהחזיר באותו מטבע.

והמשנ"ב (סי' קי"א ס"ק ה) הביא ברישא דברי הפר"ח, והדר כתב - ובספר ברכ"י הסכים בשם כמה גדולים לדעת מהר"ז גוטה ומהר"י מלכו דכל אחד ישאל כבני העיר הנמצא בה, ודלא כפר"ח ע"ש. ולכאוי מדברי הבאר היטב משמע דהם מיירי דוקא באין דעתו לחזור, וצריך לעיין בתשובת דבר שמואל ובספר יד אהרן כי שם מקורם.

ובאמת המעניין בברכ"י יראה דלא העתיק דבריו מהיד אהרן אלא דכתב בסתמא דדינו כדון העיר שנמצא בה ושכן שמע מנכדו של מהר"ר זרחיה גוטה שהורה כן הלכה למעשה מהר"ר יעקב מולכו בתשובותיו כ"י, ושכ"כ הרב יד אהרן. ואף היד אהרן אין מקורו מהדבר שמואל, אלא ששמע מהמהר"ל יצחקי ששמע מממהר"י מולכו דדעת מהר"ר גואטה דבכל גווני שואל כבני המקום שנמצא בו. ושכ"כ בדבר שמואל.

והמעניין בשו"ת **דבר שמואל** (לגר"ש אבותב זצ"ל - סי' שכ"ג) יראה דשאל להדיא במו שיצא מא"י לחו"ל ע"מ לחזור, אימתי יהיה שואל מטר בתפלה. והשיב דנראה דבכגון זה ינהג כמקום שנמצא בו, כיון שהוא מעין שאלת צרכי הצרכים לו באותו מקום ובאותו זמן כשאר בני אותה העיר, והלא מי שבא אליה בזמן שמתענין על הגשמים או על צרת איזה חולי המתפשט בה והוא ג"כ באותו צער וסכנה בודאי שישתתף בתפלותיו בכלל אנשי אותה העיר מבלי שנוי כלל.

וכל זה דלא כמו שנראה מדברי הבאר היטב והגדולים הנזכרים איירי בכ"ה"ג דאין דעתו לחזור נולא באו לחלוק אלא על דברי מוהריק"ש דס"ל דהיא דהניח אשה ובנים במקומו אף אם אין דעתו לחזור שואל כמקומו.

ומ"מ ועיין **בברכ"י** הנוכר ס"ק ז' דכתב דבן א"י הנמצא בעירו בז' חשוון ושאל כמנהג א"י, ואח"כ יצא ובא לחו"ל, כיון שכבר התחיל לשאול ימשך וישאל כבני א"י דלא להוי כחוכא ואיטלולא. וכן פסק בספרו **קשר גודל** (סי' ט"ז ס"ט). והביאו **השערי תשובה** (סי' ק"ד), וכן פסק **בחסד לאלפים** (אות י"ד).

העולה לדניא - בן חו"ל הנמצא בא"י בז' חשוון [ודעתו לחזור למקומו באותה השנה], וכן בן ארץ ישראל הנמצא בחו"ל בז' חשוון [ודעתו לחזור למקומו באותה השנה]. נחלקו הפוסקים מה דינם לענין שאלת טל ומטר. וע"כ נראה דישאלו טל ומטר בברכת שומע תפלה, דבכ"ה"ג יצאו לכוי"ע ידי חובתם.

בכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלזלי שליט"א

מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש

סעודת שבת (ז)

צריך ביאור מעלת הנשמה יתירה לאכילה ושתיה - "... והדברים מפליאים, וכי בשביל שיוכל האדם להרבות במאכל ובמשתה, בשמחה ובתענוג, ברא הקב"ה מהלך מיוחד בבריאה, שתהיינה הנשמות מתרווחות ומתגדלות בשבת..."

ועוד גם זאת צריך ביאור. שכן כאשר תתבונן מעט, הלא תראה שאומות העולם בלא "נשמה יתירה" יש להם את הכח והגבורה לאכול ולשתות יין הרבה בכל ימות השבוע, יותר מאשר יש כח לבני ישראל לאכול ולשתות ביום השבת, עם הנשמה יתירה שבהם. ומהו, איפוא, הסוד הזה של "נשמה יתירה" שהוא "אות" לעולם, בין כנסת ישראל לאביהם שבשמים". (הג"ר

אייזיק שער, לקט שיחות מוסר ע"מ ת"ז)

ע"י הנשמה יתרה אין האכילה מזיקה לאדם אלא מרוממתו - "וביאור הענין, שכן קידש הקב"ה את יום השבת, במה שברא מהלך של "נשמה יתירה" שתחול על האדם ביום השבת, להוסיף בנפשו קדושה ודביקות בדי' ית', דוקא מתוך הגשמיות והעונג החומרי... וכן הוא באכילה ושתיה של עונג שבת. שכיון שהנחיל הקב"ה לישראל את ה"נשמה יתירה" - רוחב לב לאכול ולשתות, לנוח ולשמוח, שוב "אין נפש קצה עליו" (כלשון רש"י), כלומר: אין האכילה והשתיה, המנוחה והשמחה גורמים לו לאדם ריחיה ממדרגתו, ואין שתית רוב היין מגשמת אותו בהנאתו ממנו... אלא אדרבה... הוא יוסיף עליהם ברוחניותו, כיון שעושה כן מתוך חפץ לב להתענג על ד', ולא רק להתענג בלבד, אלא להדבק ממש בד'...". (לקט שיחות מוסר שם ע"מ ת"ט)

נערך על ידי מו"ס "עבודת שבת קודש"

✉ להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל: amikta@amikta.co.il

© שמעתיא עמיקתא - לע"נ הרב יהושע זעליג זצ"ל בן הרב יצחק שליט"א - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503